

YTTRANDEFRIHETEN OCH DESS GRÄNSER

Notiser om krigen på Balkan, om den lösmynte *Zaremba*, om fejden i **Ordfront** (2003-04) och om vikten av att säga sitt hjärtas mening

av

Mats Parner

☒☒☒ En av efterkrigstidens principiellt viktigaste strider här i kungariket utkämpades inför öppen ridå för bara några få år sedan. Sammanstötningarna resulterade i ett närmast förintande nederlag för ärliga demokrater och frihetsvänner, medan ett ovanligt dystert knippe sekterister, anpasslingar, konspiratörer, maktmänniskor och samvetslösa demagoger sopade hem vartenda satsat rävöre i stridspotten. Den tidningsläsande allmänheten fick emellertid en helt annan bild av frontställningarna än den nyss skisserade. Det berodde främst på att den offentliga debatten manipulerades å det grövsta; ja, den styrdes utan all hänsyn med hjälp av lögn, svek, bedrägeri och allmän svartkonst plus en rejäl dos gemen censur. Överheten bär icke sitt svärd förgäves.

Men låt oss rekapitulera förloppet i kronologisk tidsföljd. I stort kan de avgörande händelserna beskrivas på sätt som följer:

För inte så länge sedan var **Ordfront Magasin** (OM) Sveriges klart största månadstidskrift för kultur och avancerad samhällsdebatt med ständigt växande upplagesiffror och frisk polarvind i redaktionsseglen. I juli månads dubbelnummer 2003 publicerade OM en tio sidor lång intervju med Diana Johnstone från USA, numera bosatt i Paris och internationellt uppmärksammas för sina exklusiva kunskaper om länderna på Balkan och dessas nutidshistoria. Hennes bok **Fools' Crusade** (på svenska **Dårarnas korståg**, 2004) behandlar 90-talets krigshandlingar och bittra konflikter i f d Jugoslavien och har fått lysande recensioner av de samlade kritikerkårerna, inte minst hos oss i Europa.

Det var Magasinet's garvade redaktionschef, Björn Eklund, som intervjuade Johnstone på plats i det franska huvudnästet. Eklund gjorde som vanligt ett gott arbete och skrev en ambitiös text med åtskilliga klangbottnar och med ett innehåll som i många avseenden gick på tvärs mot det i Sverige gängse: i det publicerade materialet, alltså i intervjun med DJ, framstod serberna inte längre som ett kallhamrat gangstergäng och (Bosnien)muslimerna icke heller som försvarslösa offer. I stället lanserade Johnstone och Eklund en betydligt mer komplex och nyanserad syn på de tragiska brodermorden, där skurk- och hjälteroller inte tedde sig lika entydigt svartvita som de vanligen framställts. Skuldbördorna fördelades tämligen jämnt mellan parterna. Rena nävar och rent uppsåt hade strängt taget ingen av kombattanterna på Balkan.

Vidare underströk Diana J att Europeiska Unionen och i all synnerhet Tyskland bar en god del av ansvaret för att Jugoslavien löstes upp och att krig bröt ut (1991-95) med oändliga lidanden som följd. Dessutom påpekade hon att de styrande i Zagreb och i Sarajevo hade anlitat externa hjälpkällor av mindre konventionell sort: utan blygsel kunde regeringarna i dessa städer vända opinionen i EU-länderna *mot* serberna med hjälp av den amerikanska PR-firman Ruder Finn!

Detta uppenbarligen enligt mottot att i krig och kärlek...

För mig är det kristallklart att Johnstone inte på minsta vis hade några skumma biavsikter eller än mindre någon dold agenda. Inte heller märker jag några politiskt blinda fläckar hos henne.

”Jag är proserbisk endast i den meningen”, säger hon uttryckligen till Björn E, ”att jag anser serberna vara människor som alla andra, varken bättre eller sämre. Det enda som kan ha gett mig en viss sympati för serberna är det faktum att de på senare år blivit utsatta för en sällsynt illasinnad rykteskampanj av ett stort antal kommentatorer och politiker i NATO-länderna.”

Några passionerade känslor för Slobodan Milosevic kan inte heller spåras hos den intervjuade. Enligt Diana J var Milosevic en korrumpad och skrupelfri herre med en exempellös förmåga att manipulera sina underlydande – men därför inte vår tids Hitler. Lika missvisande är det för övrigt, betonade hon, att jämföra Slobodans urgröpta 90-talsstat med kansler Adolfs tusenåra.

Nej, samtidshistorien låter sig inte rekonstrueras med hjälp av den sortens lättköpta paralleller.

Genom intervjun med Johnstone presenterade Björn E och OM en motbild till det synsätt som länge dominerat vårt blågula medielandskap. Så hade man gjort hundratals gånger förr i skilda sammanhang, och allt borde varit frid och fröjd och fullkomligt i sin ordning. Precis så var det också – länge och väl. Ett fåtal läsarreaktioner, positiva som negativa, kom redaktionen till del efter att Diana J:s grundade meningsyttringar om striderna nere på Balkan offentliggjorts, men det fanns inget av omedelbart intresse att ta till protokollet. Lugnet härskade före stormen.

~~xxxx~~ Måndagsmorgonen den 3 november, hela fyra månader efter att Johnstone intervjuats i OM, ändrades allt i ett enda trollslag. Det var nämligen vid soluppgången denna ödesmättade dag som det alltid lika tjänstvilliga skrivhjonet Zaremba med ingångsnamnet Maciej trampade loss i Dagens Nyheters kulturbilaga likt elefanten i en porslinsbutik och per omgående började underminera vad andra byggt upp ... precis som han brukar göra med ojämn mellanrum och i världens alla upptänkliga frågor.

”Ordfront förnekar folkmord på Balkan” löd den säljande rubriken på Maciej Z:s Brett anlagda DN-attack, där Diana J, och med henne Björn E och Magasinet i dess helhet, brännmärktes för att (Bosnien)serbernas övervåld i Srebrenica i juli 1995 inte klassificerats som just ”folkmord” och för att Milosevic inte rakt av stämplats som djävulens ställföreträdare. Intet av detta kunde Zaremba acceptera. Dessutom hade Johnstone, i samtalet med Eklund, förhållit sig välgörande skeptisk till den kampanj som gjorde gällande, att serberna våldtagit mer än 20 000 muslimska kvinnor under kriget i Bosnien. ”Jag har inte funnit indikationer på att våldtäkter genomfördes systematiskt av någondera parten”, framhöll Diana J och betonade att uppgifter som dessa inte kunde styrkas empiriskt.

”Vänsterfascism och kurtis med De bruna!” hette det följaktligen med svartast tänkbara logik i den helige S:t Maciejs straffdom, och med det groteska utlåtandet hade lavinen satts i rullning: under de närmast följande veckorna grävdes skyttegravar över hela riket med en intensitet som (nästan) aldrig tidigare skådats. Radion, statstelevisionen och ett 20-tal inflytelserika tidningar med Sydsvenskan, GP, Expressen och, naturligtvis, DN i spetsen slöt upp bakom Z:s förljugna slutsatser och refuserade med kall hand (nästan) alla inlägg, som försvarade Johnstone/Eklund och den publicerade magasinsexten. Flitiga tillverkare av munkavlar hade gladare dagar än på länge: den ”bruna vänstern” skulle hållas kort.

Men Ordfronts ledningstrojka stod raka som furor i vinden. Generalsekreteraren/verkställande direktören Gertrud Åström, styrelseordföranden Christina Hagner och Magasinets chefred Leif Ericsson slöt upp bakom Eklund och lät sig inte imponeras av det blodtörstiga medieuppbådet, där boulevardtidningen Excessen sin vana trogen gick allra längst (och sjönk allra djupast).

De tre höll som sagt frontfanan högt – ända till fredagen den 21 november. Då kollapsade Leif Ericsson både moraliskt och intellektuellt och detta i en av TV 4:as djupblå morgonsoffor. Där förkunnade han utan omsvep att Diana J varit osaklig, att intervjun med henne rätteligen borde utgått samt att han själv varit försumlig i chefsämbetet och brustit i uppmärksamhet.

Det beklämmande – och hart när oförklarliga – är att chefredaktörens sammanbrott inte kunde diagnosticeras som ett isolerat fenomen, orsakat av det kompakta medietrycket. Också Hagner och Åström vände tvärt på en femöring och med dem hela frontstyrelsen. På nolldag blev ”allt” ett enda sammelsurium. Den kaotiska vårstämman 2004 följdes av en riggad extrastämma och hela serier av förföljelsemaniska scenshower av både frontfolk och d:o fän i såväl vinklar som vrår. Till sist sparkades det redaktionella (OM)ankaret Eklund. Trots femton års prickfri tjänst i stabsledningen anklagades BE för bristande lojalitet och påstods svår att samarbeta med. Två av hans redaktionskolleger lyftes bort i samma veva och Ericsson kunde styra och ställa precis som han ville. Så gjorde han också. Han deklarerade promptly att Ordfront nu skulle utarbeta en ”gemensam berättelse” om striderna nere på Balkan – m a o att avvikande åsikter i detta ämne inte kunde accepteras i fortsättningen – och med den perverterade målsättningen skred han till verket. Det innebar att Leif Ericsson, nu i den egna tidningen, började refusera debattinlägg på krigstemat med samma fermitet som om han varit DN-redaktör.

Men som bekant är Ordfront inte bara ett kontroversiellt Magasin utan också ett driftigt förlag. I juni -04 protesterade en rad av dess mest tongivande författare – Noam Chomsky, Arundhati Roy, John Pilger, Tariq Ali m fl – mot ledningstrojkans framfart och uttryckte på samma gång sitt förbehållslösa stöd för Johnstones bok liksom för hennes och Eklunds yttrandefrihet. Även detta författarupprop hamnade i Magasinets papperskorg.

Till följd av allt som inträffat och på grund av ledningsgruppens totalhaveri under de förtätade frontfejdena miste Ordfront inte bara goodwill i ansenliga kvantiteter; man förlorade också en god del av sin själ (ev hela själen). De som var satta att försvara demokratin och det mänskliga förnuftet till vilket pris som helst gjorde i själva verket motsatsen. Att skylla på den ohjälplige Zaremba vore på tok för lättvindigt. Sanningen är, dessvärre, att Ordfront satte krokben för sig själv.

☞☞☞ Den ovanstående redogörelsen är lidelsefullt skriven och avsiktligt partisk. Inte minst det inledande stycket har vridits upp i falsett. Självfallet var det inte så att ”ärliga demokrater” tampades mot en samling ”demagoger, maktmänniskor och samvetslösa konspiratörer”, då det smällde i Fronten härom året; verkligheten är ju sällan entydigt svartvit. Än mera sällan brukar demoner utmanas av idel änglar på de ideologiska slagfälten, så icke heller i detta fall.

Ändå har det roat mig att använda samma uppskrivade tonläge som Ericsson, Hagner, Åström m fl begagnade, när striderna var som intensivast. De skydde inga medel och skrev sedan, i sin egenskap av slutsegrare, (Ordfront)fejdens officiella historia. Förhoppningsvis gagnar det Leif Ericsson et consortes att smaka den egna medicinen. Förr eller senare, helst förr, måste ordens rätta valör i alla händelser återställas.

Till detta kommer att politiska aktörer som åsidosätter eller undergräver demokratis ideal bör få veta att de lever. Yttrande- och tryckfriheten är omistlig, och dess gränsmarkeringar finns så långt bort från duon Johnstone/Eklund som tänkas kan. Det är inte tillåtet att förtala andra – så som Maja Lundgren gör i **Myggor och tigrar** (se VF den 1/3) – och dessutom är det förbjudet att ”hetsa” mot vissa specificerade ”folkgrupper”. Med dessa undantag måste yttrandefrihetens gränser vara ovanligt frikostigt dragna. Också det djupt motbjudande och nattsvart reaktionära skall kunna uttalas. Yttrandefriheten är nämligen allas – eller ingens.

Generellt sett måste demokratis urbilder vara radikala, således väl grundade och långtgående. I samma ögonblick som demokratin (och/eller yttrandefriheten) inskränks, så löper man risken att ödelägga sina medmänniskors potential.

Sist och slutligen är den skärande tonen i denna text en effekt av att jag i dagarna läst **Pudels kärna – en bok om Ordfrontfejden** (Karneval förlag) med Björn Eklund och Erik Wijk som redaktörer. Det är ett förträffligt arbete på 315 sidor, väldokumenterat, övertygande, skarpsynt, uppfordrande och nertecknat i regnbågens alla färger. De längsta bidragen har komponerats av de nämnda två, och i övrigt medverkar bl a Diana Johnstone (herself), Edward S Herman, Eva Moberg, Åsa Linderborg, Anders Björnsson, Sören Sommelius, Inga-Lisa Sangregorio, Niklas Nåsander, Maria-Pia Boëthius, Ann Charlott Altstadt och en flock andra gamla trotjänare med gedigen Frontanknytning. Resultatet har blivit en sällsynt upplysande och upplyftande studie.

Den som äter sig igenom hela denna ”kärnpudel” utan pauser lär inte träffa John Blund i första taget efter att ha intagit sängläge framåt kvällen. Av ren och skär ilska går det inte att sova. Då är det ingenting som hindrar att man på nytt konsulterar Erik Wijk, till exempel genom att läsa EW:s essäer i **Bunta ihop och slå ihjäl dom** (förlaget Manifest 1999). Där finns, vid sidan av en massa annat, en ovanligt omsorgsfull vidräkning med – det ständiga orosmolnet Zaremba.

Mer än så kan nog ingen begära i denna den främsta av ordvärldar.

Mats Parner

